

**TÜRK SPOR KÜLTÜRÜNÜN EŞSİZ ÖRNEĞİ:
OKÇULAR TEKKESİ****A UNIQUE EXAMPLE OF TURKISH SPORT CULTURE:
ARCHERY LODGES****НЕСРАВНЕННЫЙ ПРИМЕР ТУРЕЦКОЙ СПОРТИВНОЙ КУЛЬТУРЫ:
ТЕККЕ ЛУЧНИКОВ****Öğr. Grv. AHMET ATALAY*****Yrd. Doç. Dr. Abdullah Kürşad AKBULUT******ÖZET**

Kültürel kurumların arkasında önemli ölçüde geleneksel bir birikim, yasa örf, adet, maddi ve manevi dayanaklar vardır. Aile, devlet, eğitim, din, sanat, ordu ve spor bu kurumların başında gelir. Osmanlı yaşam tarzı hayatın tüm alanlarına hükmettiği gibi spora da yön vermiştir. Bu sporların başında da bir yaşam tarzı olan okçuluk gelmektedir. Osmanlı yaşam ve savaş kültürü ile inançların belirlediği sınırlar içinde gelişen sportif bir uygulama olan okçuluğun beynelmilel gelişimi yeni yaklaşımları kaçınılmaz kılmıştır. Dönemin koşulları ve padişahların yaklaşımları ile nesnel bir uygulama alanına dönüşen okçuluğun gelişmesi daha organize bir yapı ile mümkün olmuştur. Osmanlı ve Türk spor teşkilatının temelini oluşturan ‘Tekkeler’ bu organize yapının temel taşıdır. Sportif yapı kadar kültürel yapının da gelişmesine hizmet eden tekkeler sadece birer sporcu eğitim merkezi değildiler. Zira sportif gelişiminin yanı sıra tekkeler dini eğitim de veren kurumlardı. Ve bu kurumlar sporcular tarafından kutsal sayılır, buralara abdestsiz ve içkili bir şekilde girilmez, ilişkiler de belli bir düzen nezaretinde yürürdü. Örneğin, eğitmenlere saygısızlık edilmez, elde edilen başarılar ile de böbürlenilmezdi. Bireyin kişilik ve ahlaki gelişimi de her şeyden önce gelirdi.

Osmanlı ve Türk spor teşkilat yapısının temelleri bu tekkeler sayesinde atılmıştır. Dönemin şartları göz önüne alındığında, sporcusundan, idarecisine ve eğitmenlerine kadar hiyerarşik yapının en ayrıntılı şekli ortaya çıkmıştır. Gerek himaye, gerek sportif eğitim ve gerekse de kişilik ve karakter gelişimi açısından Osmanlı kültür ve İslam yaşayışının tüm

* . Ardahan Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu, Ardahan;
ahmet.atalay.75@gmail.com

** . Ardahan Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu, Ardahan;
akursadakbulut@gmail.com

yansımaları bu sportif örgütlenmeler de açıkça görülebilmektedir. Çağın çok çok ilerisini görebilen teşkilatlanma anlayışı ile Osmanlı, dönemine spor alanında da damgasını vurmuş, en asil Türk sporlarından olan okçuluğun günümüz seviyelerine ulaşmasına büyük katkılar sağlamıştır.

Bu çalışmanın amacı, Osmanlı yaşam tarzının bir parçası olan okçuluğun önemine değinerek, bir sportif uygulamaya dönüşmesinde çağın çok ilerisinde bir yapılanma olan okçular tekkesinin kurumsal yapısını, yerini ve işlevini ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Okçuluk, Osmanlıda Okçuluk, Okçuluk Sporü, Okçular Tekkesi.

ABSTRACT

There are triditional laws, customs, manners, and spiritual and material bases significantly behind cultural institutions. Families, states, education, religion, arts, army and sports are some of these institutions. Lyfe styles of the Ottomans dominated sports as they did other parts of life. Archery was leading sport directly related to the lifestyle of the Ottomans. Archery that evolved with war culture within the limits of beliefs of the time made new approaches inevitable. Archery became a practical execution in line with the changing conditions of the period and attitudes of the sultans, and so turned into an organized structure. Lodges that were the bases of Ottoman and Turkish sport organizations were the keystones of these organized structures. Lodges serving to develop sporting structure as cultural events were not just sport training centres. At that time, lodges offered religious education as well as contributing to the practice of sports events. These institutions were regarded as holy places by athletes, who could not enter them drunk or impure and respected the order imposed by them. For example, educators were highly respected, athletes were not allowed to boast about their success, and the development of a person's character and ethical values was of primary importance.

Ottoman and Turkish sport organizational structure mainly relied on these lodges. In view of conditions of the period, the main hierarcical structure formed the success, character and roles of not only athletes but also managers and educators. In general, Ottoman culture and islamic ethics could best be observed in these organizations, which had a very important role in the success of sporting training and development of personality. Ottoman which foresee the future had leaved its mark on sports area and had made a major contribution to the archery.

The aim of this study is to highlight the importance of archery which was an important part of Ottoman life style and to examine the function and importance of the organizational structure of archery lodges.

Key Words: Archery, Archery in the Ottoman State, Archery Sport, Archery Lodges.

РЕЗЮМЕ

Культурные учреждения в значительной степени стоят на традициях, обычаях, материальных и духовных богатствах. Традиция османского быта в значительной степени повлияла и на спорт. Во главе спортивных традиций стояло стрельба из лука. Этот вид спорта, который стал развиваться в рамках османского быта и военной культуры, в дальнейшем принял международный характер. Условия того времени и

отношение падишахов к нему, дал этому виду спорта более организованный характер. Основой османского и турецкого организованного спорта послужили т.н. текке. Они служили развитию спорта, культуры и религии. В них воспитывались не одни, а множество спортсменов. Эти места, для спортсменов, считались святыми, туда не заходили выпившие и без ритуального омовения, отношения были порядочными.

Основой османского и турецкого спорта послужили вышеуказанные текке. Учитывая условия тех времён, можно сказать, что эти учреждения стали основой в иерархий по воспитанию характера спортсмена, его культуры по отношению османского и мусульманского быта. Благодаря текке старинный турецкий спорт стрельба из лука, на сегодняшний день достиг высоких уровней.

Цель этой статьи, показать значение стрельбы из лука, как части османского быта и роль текке в превращении его как одного видов спорта.

Ключевые слова: Стрельба из лука, стрельба из лука в Османии, спорт по стрельбе из лука, текке лучников.

1. GİRİŞ

1.1. Osmanlı Devletinde Okçuluk

Kültürel kurumların arkasında önemli ölçüde geleneksel bir birikim, yasa, örf, maddi ve manevi dayanaklar vardır. Aile, devlet, eğitim, din, bilim felsefe, sanat, ordu ve spor burada hemen akla gelen ilk örneklerdir (Güven 1999: 16). Bu bağlamda, ilk Türk kavimlerinin ortaya çıkışından bu yana okçuluk, Türk kültür ve savaş tarihinin en önemli kültürel yapılanmalarının başında gelmektedir. Bu kültürel alt yapı sürecinde ilk Türk kavimlerinden miras olarak Osmanlıya devrolan okçuluk, son derece önemli bir yer tutmaktadır. Zamanla önemi daha fazla artan, amaç ve uygulamada daha fazla önem arz eden okçuluk yeniden kendine has bir özellik kazanmıştır. Şöyle ki; ok, uzaktan atılabildiği ve etkili olduğu için eğitimine önem verilmiş, iyi atıcılar padişah tarafından ödüllendirilmiştir. Hatta bu ödüller sadece oku atana değil, ok ve yayı yapan ustalara da verilmiştir (Tunç 2000: 36).

Güven (1999: 17), Osmanlıların yaptıkları fetihlerde oku ataları gibi kullandıklarına dikkat çekerken, savaş teknik, taktik ve amaçlarına uygun askerler yetiştirdiklerinin altını çizmektedir. Tam anlamı ile bir savaş kültürü içerisinde yoğrulan okçuluk Osmanlı tebaasında da ilgi gören bir uğraş olmuştur. Dönemler içerisinde tahta çıkan padişahlar da halkın bu ilgisine karşılık vererek ok atımlarının yapılabilceği alanlar oluşturmuşlardır. Okmeydanı adı verilen bu alanların oluşturulmasında ilk uygulamayı gerçekleştiren Orhan Gazi, fethettiği Bursa'da yaptırdığı atıcılar sahası ile bu yolda ilk adımı atan hükümdar olmuştur (Özden 1999: 54). Yine Orhan Gazi, bugün bile birkaç taşı mevcut olan bu sahayı vatandaşların ok atmasına tahsis etmiş, Yıldırım Beyazıt'ta bu alanın muhafazası için araziyi vakfetmiştir (Güven 1999: 17). Özden (1999: 55)'de Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethi sırasında donanmasını karadan yürütüp haliç sularına indirdiği yeri 'ok meydanı' haline getirerek okçuluğa verdiği öneme değinmektedir.

Osmanlı savaş kültürünün ve göçebe yaşam tarzının değişmez bir parçası olan okçuluk günlük yaşamlarında vatandaşlarında temel uğraşısı olmuştur. Göçebe kültüründen gelen halk ata binme ve ok atmada sahip olduğu yeteneğe sırtını dönmemiş ve her daim

uygulayıcısı olmuştur. Dönemin padişahları da buna kayıtsız kalmayarak gerekli düzenlemeleri yapmışlardır.

Padişahlar tarafından vatandaşların ok atmalarına imkan verecek alanların yapılmasında bir başka amaç da gözetilmiştir. Bu konuda Kahraman (1995: 41), vatandaşların ok atmalarına hizmet eden bu alanların ayrıca yeniçerilerin eğitim yaptığı ve ok talimlerini bu alanlarda sürdürdüğünü belirtmektedir. Savaşa hazırlık dönemlerinde oldukça önemli yere sahip olan bu talimlerin ordunun her an savaşa hazır olmasında büyük faydalar sağlamaktadır.

Savaş kültürü içerisinde yer alan okçuluk zamanla bir spor disiplini olarak yeni bir şekil kazanmıştır. Özellikle Bursa'nın fethinden sonra bütün devlet kurumlarında olduğu gibi sporda da eski gelenekleri bırakıp yeni düzenlemeler ile o çağda hiçbir millette bulunmayan, ok atmayı öğreten talimhaneler açmayı bir devlet sorumluluğu olarak gören Osmanlı, Türk spor tarihinin en büyük adımını atmıştır (Kahraman 1995: 42). Bu büyük adımın ismi 'Tekke' olmuştur. Tam anlamı ile günümüz spor federasyonu olarak adlandırabileceğimiz tekkeler sporcu asker kavramının yerleşmesinde büyük bir öneme sahiptir.

Şöyle ki; Osmanlı Devleti'nde savaşa orduyu hazırlamak adına günümüz ismi ile stadyum, o dönemki adı ile menziller bulunmaktaydı. Bu menzillerin şeyhleri (Başkan-Eğitmen) ve müritleri (Sporcular) vardı ve bugünkü karşılığı ile federasyon işlevi gören tekkeler, bu şeyh ve müritlere barınma, yeme, içme ve özellikle dini eğitim veren kuruluşlar olarak çalışırlardı (Tunç 2000: 98).

Tekkelerinde branşlara göre ayrıldığını ifade eden (Keten 1974: 37), Osmanlıda pehlivan tekkesi, okçular tekkesi, gürcüler tekkesi adı altında spor kulüplerinin oluşturulduğunun altını çizmektedir.

Bir savaş sanatı olarak Osmanlıda yer bulan okçuluk, bu tekkelerin belli bir disiplin altında çalışması ile birlikte bir spor branşı olarak yeni bir şekil kazanmıştır. Daha sonra Osmanlı eğlence kültüründe değerli bir uğraşı olarak 'Kabak Oyunu' adıyla yer bulan okçuluk; savaş meydanlarından, ok meydanlarına oradan da düğün ve eğlencelerin en asil uğraşısına uzanan bir yelpazede, padişahından halkına tüm toplum tarafından benimsenip yaşatılarak Osmanlı'nın ve Türk kavminin vazgeçilmez bir simgesi haline gelmiştir.

Giriş cümlesinde ifade ettiğimiz üzere kültürel bir kurum olan sporun oluşup yerleşmesinde Osmanlı yaşam tarzını belirleyen örf, adet ve kaidelerin etkisi göz ardı edilemez. Bu bağlamda çalışmamızın amacına konu teşkil eden, Osmanlı yaşam değerlerinin bir birikimi olarak ortaya çıkan okçuluğun, öncelikle savaş sanatının en ince örneği, daha sonra asil bir Türk sporu ve son olarak da kültürel yaşamda eğlence anlayışının en zarif örneği olan kabak oyunu şekline bürünmesi irdelenmiştir.

2. Bir Spor Disiplini Olarak Osmanlıda Okçuluk

Osmanlı yaşam kültürü kendi doğal yapısı içerisinde savaş, sanat, eğlence, spor ve din gibi toplumsal yapıların tamamını içinde barındırır. Orta Asya Türk kültürünün mirası olarak savaş teknik ve taktiklerinin yaşamla iç içe olduğu tartışma götürmez bir gerçektir. Burada ön plana çıkan bağının iki temel unsuru, binicilik ve atıcılıktır. Atıcılığı, dönemin koşulları dikkate alındığında okçuluk olarak adlandırmak da gerekmektedir.

Savaş meydanlarından ok meydanlarına evrilen okçuluk kültürü, bir spor disiplini olarak asil bir Türk sporu olarak uygulanmıştır. Devlet yönetiminin ve özellikle padişahların teşviki ile usta okçu sporcuların yanı sıra halkın da köklerinden gelen ilgi alakaları her daim canlı tutulmuştur. Bunun önemine istinaden Güven (1999: 74), okçuluğun bugün federasyonu olan olimpiik bir spor olarak var olması ile birlikte bu sporun Osmanlı'daki durumunun son derece dikkat çekici olduğuna değinerek, özellikle Osmanlı ordusundaki modernleşme hareketleri ve ateşli silahların kullanılmasından önceki konumunun özellikle sportif alanda önem arz ettiğini vurgulamaktadır. Sportif anlamda Orhan Gazi'nin bizzat ilgisi neticesinde daha canlı bir duruma gelen okçuluk, bir takım teşkilat, kural ve kaidelerle birlikte disipline edilmiştir. Yücel (1999: 13), özellikle ok meydanlarının kuruluşu ile düzenli bir örgüte ve kesin kaidelere bağlanan okçuluğun, atışlar 'gaza niyetine' yapılırsa da artık bugünkü anlamı ile bir spor niteliği kazandığının altını çizmektedir.

Giriş kısmında da değindiğimiz üzere Osmanlı yaşam değer ve kültürleri bu spor mecrasına da doğrudan etki etmiştir. Bunun yanı sıra İslami yaşam anlayışının her alandaki etkinliği burada da karşımıza çıkmaktadır. Yücel (1999: 14), ilk bakışta sadece bir eğlence ve merak gibi görünen atışlarda, aslında belli töre ve prensiplere sıkıca bağlılıktan doğan ciddi ve disiplinli bir havanın hakim olduğunun altını çizerken, bunda inanç hayatının da büyük rol oynadığına dikkat çekmektedir. Zira ok meydanlarının mescit kadar kutsal sayılması, abdestsiz veya içkili olarak girilmemesi, ok ve yaya kutsal bir eşya gibi bakılması ve atışların dua ile başlatılıp sürdürülmesi İslami inanç değerlerinin spor mecrasındaki etkisine bir kanıt olarak gösterilebileceği açıktır.

Toplumsal değer yargıları ve insan ilişkileri de Osmanlı yaşam kültürünün spor mecrasına yansımalarını da içerir. Şöyle ki; 'kemankeşlerin' (Ok Atanlar) yalnızca iyi birer atıcı olması yetmez, her türlü rekabetin üstünde saygı ve sevgiye dayanan bir kardeşlik havasının olmasına da dikkat edilirdi. Kıdemli atıcılara ve eğitmenlere saygıda kusur edilmez, atışta hileye sapanlara, yolsuzluk ve serkeşlik edenlere müsamaha gösterilmezdi (Yücel 1999: 15).

3. Ok Atma ve Müsabaka Çeşitleri

Osmanlılarda üç çeşit ok atma ve müsabaka çeşidi vardı. Bu atışlardan ikisi, Nişanı Vurma (Putu Atışı) ve Darb Vurma (Kütük veya kalkan gibi sert maddeleri delmek için) öncelikli olarak savaşa hazırlık amacıyla yapılıyordu. Menzil Atışları (Oku Uzağa Düşürmek) ise ok meydanlarında gerçekleştirilen etkinliklerin başında gelmekteydi (Güven 1999: 78).

3.1. Nişana (Buta) Atma

İki kişi veya iki takım arasında yapılan nişanı vurma atışlarıdır. Atış yapılan yere 'Sofa' denilir. Nişan, genellikle bir sepet veya tahta üzerine beyaz boya ile çember şeklinde yapılmış olup atış bu beyaz kısma yapılır. Nişan tahtası veya sepet, atış yapılacak yerden 200-300 adım uzaklığa konulur. Atıcılar; oturarak, dizüstü durarak veya ayakta nişan alıp atışlarını yaparlar. Nişana isabet eden oklar sayılır, kimin isabet eden oku fazla ise ödülü kazanır (Kahraman 1995: 28).

3.2. Darb Vurma

Genellikle tunç kalkanlara ve tunç zillere yapılır. Bunun için özel olarak yapılmış yay ve oklar kullanılmaktadır. Darb atışları padişahların yaptırdığı düğünlerde özellikle cünder tarafından gösteri sporu olarak yapılmaktaydı. Kanuni Sultan Süleyman'ın 1534 ve 1536 yıllarında yaptırdığı iki düğün ile III: Murad'ın 1582 yılında yaptırdığı sünnet düğünlerinde bu tür darb atışları yapılmıştır (Güven 1999: 80).

3.3. Menzil Atışı Yarışması (Koşusu)

Menzil atışları, yarışmalar için yapılan ok meydanlarında yapılırdı. Menzil atışlarında önemli olan birkaç husus vardı. Birincisi, menzil atışı yapmak için ihtiyarlardan izin alan atıcı meydanın her yerinde atış yapamazdı. Çünkü menzil atış yerleri iki bölüme ayrılmıştır. Birisi henüz 900 gezin altında atış yapanların yani 'Müstahik'ların diğeri de, 900 gezin üstünde atan ve sicil defterinde ismi yazanların atıcıların yeri idi. Diğer önemli bir husus da, menzil yarışları, havanın durumuna göre yapılmaktadır. Atıcı hangi havada atmak istiyorsa havanın estiği günlerde istediği menzil üzerinde çalışma yapmaktadır. Bu atışların neticesinde dereceye giren ve oku atabildiği mesafeye göre derecelendirilen sporcular adına menzil taşları dikilmektedir. Bu taş dikme geleneği ve bu gelenek için gereken kuralların uygulanması o dönemde hiçbir millette olmayan sportmence bir buluş ve sporcuya verilen bir onurdur. Son olarak menzil yarışmaları dört klasmandan oluşmaktadır. Bunlar; birincisi (Aşağı Koşu), 900 geze kadar ok atabilenlerin katılabildiği, ikincisi, (Orta Koşu, Dokuz yüzcüler), 900 ve 1000 gez arasında ok atanların katılabildiği, üçüncüsü, (Baş Koşu), 1000 gezden yukarı atanların katılabildiği ve son olarak da (Bin yüzcüler), 1100 gezden yukarı ok atanların katılabildiği yarışmalardır (Kahraman 1995: 31).

4. Türk Spor Kültürünün En Eşsiz Örneği: Okçular Tekkesi

Osmanlı yaşam ve savaş kültürü ile inançların belirlediği sınırlar içinde gelişen sportif bir uygulama olarak okçuluğun beynelmilel gelişimi yeni yaklaşımları kaçınılmaz kılmıştır. Dönemin koşulları ve padişahların yaklaşımları ile nesnel bir uygulama alanına dönmüş okçuluğun gelişmesi daha organize bir yapı ile mümkün olmuştur. Osmanlı ve Türk spor teşkilatının temelini oluşturan bugünkü anlamı ve fonksiyonu ile spor kulübü veya spor federasyonuna denk gelen 'Tekkeler' bu organize yapının temel taşıdır.

Zira Aydın (2000: 36), okçuluğun geliştirilmesi ve ok talimlerinin devamlı ve düzenli yapılabilmesi için kurulan okçular tekkesinin okçulukla ilgili her şeyi belli bir usule ve kaideye bağlayarak uyguladığını vurgulamaktadır.

Tunç (2000: 56)'a göre, Osmanlıda okçuluk salt spor açısından bakıldığında kendine has kurallar içerisinde bir beden ve ruh terbiyesi, gelişim geliştirme süreci olarak görülmüş, başarının, uzun süreli bir çalışma eğitim işi olduğundan tesadüf yada sürprizle elde edilemeyeceği idrak edilmiştir. Tamda burada okçular tekkesinin varlığı ve amaçları ortaya çıkmaktadır. Kesinlikle tesadüfe bırakılmadan gayet ciddi ve profesyonel anlamda hem fiziki hem zihni hem de ruhsal eğitimler buralarda gerçekleştirilmektedir. Zira okçular tekkesi bünyesinde kemankesler her gün idman yapar, önemli yarışmalardan önce 'muhkem idman' adı verilen ağır ve zorlu çalışma dönemine girerlerdi. Okçuluk yapmak isteyenlerde şeyhten izin alarak ve namaz kılarak çalışmaya başlardı ki bunlara 'şakirt' (acemi) adı verilirdi (Tunç 2000: 57).

Okçular tekkesinin bir başka özelliği ise dönemin şartlarına uygun müzecilik anlayışıdır. Moral ve kültürel değerlerin her daim canlı tutulması adına bir takım uygulamaların varlığı oldukça önemlidir. Bu önemi kuvvetli bir şekilde vurgulayan Arabacı (1999: 68), tekkenin duvarlarına ok kuburları, yaylar, kamanlar ve okçulukla ilgili hatlar asıldığını ifade ederken, bu durumun hatıraları yaşatma ve eğitim amaçlı kullanma düşüncesinden doğan bir anlayış olduğuna dikkat çekmektedir.

Bu profesyonel sporculuğun yanında idari yapılanma da oldukça dikkat çekicidir. Tunç (2000: 57), tekkelerin eğitmen ve yöneticilerinin işinin ehli kişiler olduğu hatır gönül işleri ile kayırmacılıktan uzak durulduğunun altını çizmektedir.

Yıldız (2002: 37)'da sportif uygulamaların yanı sıra kemankeşlerin uyku ve beslenmelerinin bir düzene bağlandığına değinirken, alacakları besin türlerinin dahi tecrübelerle belirlendiğinin zamanın koşullarına göre olağanüstü bir uygulama olduğunu vurgulamaktadır.

Bu derece profesyonel çalışan okçular tekkesinin yönetim yapısının da oldukça profesyonel olması kaçınılmazdır. Zira tüm tekke görevlilerinin başında 'Şeyh' bulunur ve tüm sorumluluk ve otorite bu kişiye aittir. Şeyhten sonra 'Meydan İhtiyarı' adı verilen:

- Rıkab-ı Hümayun Atçı Başı Şeyh'i
- Menzillerden Sorumlu şeyh
- Vakıf işlerinden sorumlu bir şeyh olmak üzere üç adet üst yönetim şekli oluşturulmuştur.

Bu şeyhlerin altışar adet korucuları bulunur ve yardımcılıklarını yaparlardı. Bu idari yapıdan ayrı olarak 'havacı' adı verilen hakemler bulunur, bu hakemlerde atışlar esnasında atım kurallarından mesafe ölçmeye kadar işlerini yerine getirirlerdi (Tunç 2000: 60).

Bu idari ve hiyerarşik düzeni ortaya koyduktan sonra, sporcuların belli bir kategoriye sokulması ve kıdem düzenin sağlanması adına tekkelerde 'Sicil Defterleri' tutulmuştur.

Tunç (2000: 60), atıcılar siciline, İstanbul ok meydanında kemankeşler ve sağladıkları derecelerin bu deftere günü gününe yazıldığını belirtirken, bu defterde yer alabilmek için kemankeşlerin en az 900 Gez (594 metre) uzaklığa ok atmalarının şart olduğunu vurgulamaktadır. Yıldız (2002: 35)'da bu barajı aşan okçuların günümüzde lisans adı verilen 'Kabza' alma onuruna eriştiğini ifade etmektedir. Okçuluk dilinde 'Ahzı-ı kabza' en az 900 geze ok atarak üstattan icazet almak ve 'Defterli' yani okçular siciline kayıtlı kemankeş olmak demektir. Kabza almakla ilgili olarak Yücel (1999: 48) şunları ifade etmiştir: kabza talibinin önce kendisine bir üstat edinmesi, onun nezaretinde gerekli eğitimi görmesi, atış usullerini kaidelerine uygun olarak öğrenmesi ve idmana ara vermemesi gerekir. Talip ayrıca kendisine kabza sahibi kemankeşlerden birini yol kardeşi olarak seçer, ondan tekke ve meydan törelerini öğrenirdi.

Tüm bu sportif eğitimlerin, beslenme, barınma gibi uygulamaların ve sporcuların temelde dini eğitimlerinin sağlandığı tekkelerin mali yapılarının düzenlenmesi vakıf uygulamaları ile gerçekleştirilmektedir. Zira onca sporcunun eğitimi, beslenmesi, barınması ve eğitimi gibi hususlar ekonomik desteği zorunlu kılmıştır. Tekkelere bu destek vakıflar aracılığı ile sağlanmıştır. Fatih dönemi okçular tekkesi ve ok meydanının yeri, 'Fatih'in Vakfı'na aittir. Bu vakıf, yeme, içme, barınma ve ikram için 300 akçe ayırmıştır. III. Selim

döneminde ise okçuluğa artan ilgi ile orantılı olarak tekkelerdeki sofra sayısı 7'den 10'a çıkartılınca artan gideri karşılamak adına III. Mustafa'nın vakfından senelik 1000 kuruş bağışlanmıştı (Arabacı 1999: 37).

Ortaya konulmaya çalışılan bilgiler ışığında değerlendirildiğinde, Osmanlı ve Türk spor teşkilat yapısının temelleri bu tekkeler sayesinde atılmıştır. Dönemin şartları göz önüne alındığında, sporcusundan, idarecisine ve eğitmenlerine kadar hiyerarşik yapının en ayrıntılı şekli ortaya çıkmıştır. Gerek himaye, gerek sportif eğitim ve gerekse de kişilik ve karakter gelişimi açısından Osmanlı kültür ve İslam yaşamının tüm yansımaları bu sportif örgütlenmeler de açıkça görülebilmektedir. Çağın çok çok ilerisini görebilen teşkilatlanma anlayışı ile Osmanlı, dönemine spor alanında da damgasını vurmuş, en asil Türk sporlarından olan okçuluğun günümüz seviyelerine ulaşmasına büyük katkılar sağlamıştır.

5. Çağın Ötesinde Bir Uygulama: Okçular Kanunnamesi (Kanunname-i Rımat)

Çağımızda yasa (kanun) deyince yetkili kurumlarca yapılmış belgesel kurallar akla gelir. Hâlbuki Osmanlı Devleti döneminde padişahın ağzından çıkan her kelimenin kanun niteliğinde değerlendirildiği bilinen bir gerçektir. Osmanlı yönetim anlayışı düşünüldüğünde bağımsız ve hele ki padişahın bağımsız bir kurulun bir kanun ya da benzeri bir dizi kurallar hazırlayıp uygulamaya koymasını düşünülemezdi. Zaten devletin bütün kurumlarının işleyiş düzeni padişah tarafından belirlenir ve ona göre uygulamalar benimsenirdi. İşte okçular kanunnamesini çağın ötesine taşıyan özelliği de buradadır.

Kahraman (1995: 29), Osmanlı Devleti'nde yetkili ve bilgili kişilerin bir araya getirilmesi ile oluşturulan bir kurultay tarafından ilk Osmanlı kanununun 'Atıcılar Kanunu' olduğunu belirtmektedir.

Devrin şartları dikkate alındığında eşsiz bir uygulama olan bu kanun 29 sayfa ve 19 fasıldan oluşmaktadır. Müsabaka kurallarından, insan ilişkilerine, sevgi, saygı ve kardeşliğe uzanan geniş bir yelpazede tüm tekke faaliyetlerinin belli bir düzene sokulduğu kanun dönemin hükümdarları tarafından tasdik edilerek uygulamaya konulmuştur.

Bu kanunname dokuz bölümden oluşmaktadır ve düzenlemeleri şu şekildedir; ilk bölüm meydanın tarihçesini, ikinci bölüm kanunnamenin hazırlanış nedenini, üçüncü bölüm meydanın durumunu, dördüncü bölüm meydana ait ağırlamaları beşinci bölüm meydana ait tesisleri altıncı bölüm meydana ait onur divane görevindeki uluları yedinci bölüm meydana ait törenlerin uygulanacak kurallarını sekizinci bölüm menzile talip olanların nasıl izin alacaklarını ve dokuzuncu bölüm ise tekkede sofra kuralları ve hangi sıra ile oturulacağını açıklamaktadır (Yıldız 2002: 42).

Tüm tekke yaşamının düzene sokulduğu bu kanunnamenin en çok gözettiği hususlar, spor nezahet ve nezaketi, sporcuların azami derecede nefis sahibi olmaları idi. Meydana ve kuruma ait bütün protokol kaideleri hatta sofralarda oturma sırası, müsabakaların teknik şartları, hakemlerin belirlenip görevlendirilmesi, müsabakalara girecek okçularda aranılan şartları vesaire tüm kural kaideler hepsi bu kanunnameye belirtilmiştir (<http://www.wardom.com.tr/eski-turk-sporlari-uzerine-arastirmalar-t125762.html>).

Resim 1: Atıcılar Kanunnamesinden Birkaç Sayfa

Atıcılar Kanunnamesinin başlangıç Sayfası

Atıcılar Kanunnamesinin ilk sayfalarından

Atıcılar Kanunnamesinin ikinci Sayfası

6. Sonuç

Osmanlı Devleti yüzlerce yıl cihan hâkimiyetini sürdürmüş, gelenek, görenek, örf ve adetlerini tüm coğrafyalara taşımıştır. Özünden ayrılmadan çağın gerektirdiklerini de uygulayan Osmanlı varlığını da bu temel esaslara dayandırmıştır. Kültürel yapılanması tüm dünyaya örnek olmuş, teşkilatlanma yeteneği ile sağlam devlet yapısını her daim güçlü kılmıştır. Kendi içerisinde de teşkilatlanma yeteneğini her alanda son derece etkili bir şekilde kullanmıştır. Bu alanlardan birisi de spor olmuştur. Binicilik güreş gibi sporlarda başat rol oynayan Osmanlı okçulukta da hem savaş meydanlarında hem de ok meydanlarında başarılı olmuştur.

Özellikle 13 ve 17. yüzyıllarda bir spor disiplini olarak Osmanlı yaşamının vazgeçilmez bir parçası olan okçuluk örgütsel yapılanması ile de dünyaya örnek olmuştur. Okçular Tekkesi o dönemde tam anlamı ile bir federasyon işlevi görerek örgütlü spor uygulamalarının başını çekmiştir. Başta dini eğitimin verildiği bu tekkeler sporcular içinde tam bir uygulama merkezi olmuştur. Aydın (2000: 11)'da altını çizdiği, okçuluğun geliştirilmesi ve ok talimlerinin düzenli ve devamlı yapılabilmesi için kurulan okçular tekkesinin tam anlamı ile bir spor kulübü veya spor federasyonu şeklinde işlemesi dönemin koşulları dikkate alındığında emsalsiz bir örnek teşkil etmektedir. Sporcuların yeme, içme ve barınmalarının da bu tekkelerde sağlanması; sporcuların sadece sportif açıdan değil ahlak ve kişilik açısından da talim ve terbiye edilmesi tekkelerin sosyal misyonlarına da vurgu yapmaktadır. Zira Yücel (1999: 20), kemankeşlerin yalnızca iyi birer atıcı olmalarının yetmediğini her türlü rekabetin üzerinde saygı ve sevgiye dayanan bir kardeşlik havasının olmasına; kıdemli atıcılara saygıda kusur edilmemesine, aksi durumda cezalandırıldıklarına dikkat çekmektedir.

Okçular tekkesi çağın ilerisini gören ve buna göre adımlar atan bir düşünce ve yönetim yapısının örneği idi. Modern Türk sporunun ve okçuluğunun temellerinin atıldığı bu kurumlar kültüre açıdan da büyük önem arz etmektedirler. Çünkü sadece birer sporcu yetiştirme merkezi değil, bireyin, ahlaki gelişimine bağlı olarak tüm yaşamını şekillendiren eğitimler de verilmektedir. Zira toplumsal yaşamın vazgeçilmez unsurları olan, güven, dürüstlük, bağlılık ve saygı gibi kişilik özellikleri de sporculuktan önce gelmektedir. İyi bir insan yetiştirme misyonunun dışında sosyal örgütlenme modelinin de ayrı ve güzel bir örneğidir bu kurumlar. Zira kurulan sofralar ve yemek şöenleri ile hem tekke bünyesinde olanlar hem de dışardan gelen halk buralarda karınlarını doyurmaktadır. Osmanlı ihtişamının yaşamın her alana yansması ve etkisini göstermesi, sportif uygulamalarda da görülmektedir. Yaşamın ayrılmaz bir parçası olan ok ve okçuluk bir spor disiplinine dönüşürken bu tekkelerin işlevleri oldukça dikkat çekicidir. Belli bir kurumsal yapıya sahip olması, atılan her adımın belli kural ve kaidelere bağlanması da bu kurumların ciddiyetini göstermektedir.

Netice itibari ile okçular tekkesi çağın hem sportif hem de kültürel özelliklerini fazlası ile yansıtmaktadır. Günümüz profesyonel okçuluğun temellerinin atıldığı bu örgütlenmeler Türk spor tarihinde adını altın harfler ile yazdırmıştır. Bu popülist bir yaklaşımdan ziyade uygulamalar sonucunda ortaya çıkan nesnel veriler ışığında ortaya çıkan bir gerçektir.

KAYNAKÇA

1. Arabacı, C. (1999). Osmanlı Spor Kuruluşları-Vakıf İlişkisi, Konya, Osmanlıda Spor Sempozyumu Kitabı.
 2. Aydın, H. (2000). “Türk Yay ve Okları”, Türk Dünyası Tarih ve Kültür Dergisi, 9, 165.
 3. Güven, Ö. (1999). Türklerde Spor Kültürü. Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
 4. Kahraman, A. (1995). Osmanlı Devleti’nde Spor, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları.
 5. Keten, M. (1974). Türkiye’de Spor, Ankara, Ay Yıldız Yayınları.
 6. Özden, N. (1999). Türklerde İlk Spor Kulüpleri, Niğde Üniversitesi Bitirme Tezi, Niğde.
 7. Tunç, A. (2000). Osmanlı Devleti’nde Spor: Okçuluk, Niğde Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Niğde.
 8. Yıldız, D. (2002). Türk Spor Tarihi, İstanbul: Ser Yayıncılık.
 9. Yücel, Ü. (1999). Türk Okçuluğu, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- <http://www.wardom.com.tr/eski-turk-sporlari-uzerine-arastirmalar-t125762.html>). Eski Türk Sporları Üzerine Araştırmalar. (15 Mart 2007).